

ضرورت شناخت زوجین قبل از ازدواج با توجه به آموزه های قرآنی

مریم پروایی راد

چکیده

ازدواج در اسلام یکی از مهم ترین و مقدس ترین پیوندهای انسانی است که نه تنها اساس تشکیل خانواده را شکل می دهد بلکه بر سلامت روانی، اجتماعی و معنوی انسان نیز تأثیرگذار است. یکی از شروط اصلی برای موفقیت در ازدواج، شناخت صحیح و کافی زوجین از یکدیگر پیش از عقد دائم است. این مقاله با تکیه بر آموزه های قرآنی، به بررسی اهمیت شناخت پیش از ازدواج می پردازد و لزوم تدبیر و مشورت در انتخاب همسر را مورد تحلیل قرار می دهد.

کلید واژه ها: ازدواج، خانواده، زوجین، عقد.

ازدواج یکی از سنت‌های مهم الهی و عامل آرامش و تکامل روحی انسان است. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً...» (سوره روم، آیه ۲۱)

این آیه شریفه نشان می‌دهد که آرامش، محبت و رحمت از اهداف اصلی ازدواج است. دستیابی به این اهداف نیازمند انتخاب آگاهانه و شناخت عمیق از طرف مقابل پیش از عقد دائم است.

۱- اهمیت شناخت پیش از ازدواج در قرآن

۱-۱- تفکر و تدبیر در انتخاب همسر

قرآن کریم همواره انسان را به تفکر و تدبیر در کارها دعوت می‌کند. انتخاب همسر از مهم‌ترین تصمیمات زندگی است که نیازمند بررسی، تحقیق و شناخت است. خداوند در قرآن می‌فرماید: «أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ» (سوره انعام، آیه ۵۰)

شناخت صحیح نیازمند تفکر، بررسی ویژگی‌های اخلاقی، دینی، خانوادگی و فرهنگی طرف مقابل است.

۱-۲- مشورت در امر ازدواج

قرآن در آیه‌ای دیگر می‌فرماید:

«وَأَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ...» (سوره آل عمران، آیه ۱۵۹)

مشورت یکی از ارکان عقلانی در تصمیم‌گیری‌های مهم زندگی از جمله ازدواج است. استفاده از نظر خانواده، مشاوران دینی و روان‌شناسان برای شناخت بیشتر از طرف مقابل می‌تواند به انتخابی صحیح و پایدار منجر شود.

۱-۳- شناخت ملاک‌های قرآنی برای همسر شایسته

خداوند در قرآن ویژگی‌هایی مانند ایمان، پاکدامنی، صداقت و تقوا را برای یک همسر شایسته ذکر می‌کند: «إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيَّ الْأَمِينُ» (سوره قصص، آیه ۲۶)

هرچند آیه درباره اجاره است، اما از آن می‌توان اصل مهمی را برداشت کرد: شایستگی‌های

اخلاقی و امانت‌داری اساس هر رابطه‌ی مؤثر و پایدار است، از جمله ازدواج. پیامدهای فقدان شناخت کافی پیش از ازدواج نداشتن شناخت کافی می‌تواند منجر به سوء تفاهم، اختلافات رفتاری و فرهنگی، عدم هماهنگی اعتقادی و حتی طلاق شود. در حالی که شناخت پیش از ازدواج می‌تواند از بسیاری از این مشکلات جلوگیری کند و به زوجین امکان می‌دهد تا با درک متقابل، زندگی سالم‌تری را آغاز کنند.

۲- نقش خانواده در فرآیند شناخت پیش از ازدواج

خانواده به عنوان نخستین نهاد اجتماعی، نقشی کلیدی در هدایت جوانان به سوی ازدواج آگاهانه و موفق دارد. از نگاه قرآن کریم، والدین و خانواده نه تنها مسئول تربیت و حمایت از فرزندان هستند، بلکه در تصمیم‌گیری‌های مهمی چون ازدواج نیز نقش راهبردی دارند.

۲-۱- هدایت و مشورت‌دهی والدین

قرآن کریم نقش مشورت در امور مهم را تأیید کرده و فرموده است: «وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» (آل عمران، آیه ۱۵۹). این آموزه می‌تواند به خانواده‌ها توصیه کند که فرزندان خود را با محبت و خرد راهنمایی کنند و در تصمیم‌گیری درباره ازدواج به آنان مشورت دهند، نه تحمیل نظر.

۲-۲- الگوگیری از خانواده‌های قرآنی

در داستان ازدواج حضرت موسی (ع) با دختر شعیب، می‌بینیم که پدر دختر در فرآیند شناخت همسر برای فرزندش نقش فعالی دارد: «قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ...» (قصص، آیه ۲۷). در این روایت، شعیب پیامبر با بررسی شخصیت حضرت موسی، شرایط ازدواج را مطرح می‌کند. این نمونه نشانه‌ای از مشارکت مثبت خانواده در انتخاب همسر برای فرزندان است، بر پایه شناخت، تدبیر و معیارهای الهی.

۲-۳- شناخت خانواده طرف مقابل

شناخت خانواده همسر آینده، گامی مهم در شناخت خود فرد است. چرا که بسیاری از ارزش‌ها،

باورها و رفتارهای شخص، بازتابی از تربیت و فرهنگ خانوادگی اوست. پیامبر اسلام (ص) می‌فرمایند: «تَخَيَّرُوا لِنُطْفِكُمْ، فَإِنَّ الْعِرْقَ دَسَّاسٌ» (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۶)

«برای نطفه‌های خود (همسر آینده) انتخاب کنید، زیرا ریشه‌ها تأثیر گذارند.» این روایت نشان می‌دهد که شناخت خانواده طرف مقابل، بخشی اساسی از فرآیند شناخت پیش از ازدواج است.

۲-۴- حمایت عاطفی و منطقی خانواده

خانواده‌ها با ایجاد فضایی امن و مشوق، می‌توانند به فرزندان کمک کنند تا بدون اضطراب، گزینه‌های مناسب ازدواج را بررسی کنند. دخالت افراطی یا بی‌تفاوتی، هر دو می‌توانند مانع تصمیم‌گیری درست باشند. نقش متعادل خانواده، حمایتی است که بر پایه اعتماد و گفت‌وگو استوار است.

۳- بررسی شناخت پیش از ازدواج در روایات اهل بیت (ع)

در کنار آیات قرآن، روایات اهل بیت علیهم السلام نیز گنجینه‌ای ارزشمند از راهنمایی‌ها درباره ازدواج، معیارهای همسر شایسته و اهمیت شناخت پیش از ازدواج در اختیار ما می‌گذارند. این روایات، تکمیل‌کننده اصول عقلانی و الهی‌اند و مسیر انتخاب همسر را روشن‌تر می‌سازند.

۳-۱- معیارهای انتخاب همسر در روایات

امام صادق (ع) می‌فرماید: «إِذَا خَطَبَ إِلَيْكُم مَّنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَ خُلُقَهُ فَرَّجُوهُ، إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَ فَسَادٌ كَبِيرٌ» (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۱)
«هرگاه کسی برای خواستگاری آمد که دین‌داری و اخلاق او را پسندیدید، به او زن دهید؛ که اگر چنین نکنید، فتنه و فساد بزرگی در زمین پدید خواهد آمد.»
این حدیث، دو معیار اصلی را برجسته می‌سازد: دین‌داری و اخلاق. و شناخت این ویژگی‌ها بدون بررسی و گفت‌وگوی آگاهانه امکان‌پذیر نیست.

۳-۲- ضرورت شناخت و پرهیز از شتابزدگی

امام علی (ع) فرمودند: «النِّكَاحُ رِزْقٌ، فَتَأَنَّنُوا فِي اخْتِيَارِهِ» (غررالحکم، ح ۱۰۴۵۸)
«ازدواج، روزی (الهی) است؛ پس در انتخاب آن شتاب نکنید.»
این روایت هشدار می‌دهد که عجله در ازدواج بدون شناخت کافی، می‌تواند نتایج منفی به دنبال داشته باشد. تأمل و دقت در شناخت طرف مقابل، نه تنها نشانه عقلانیت است بلکه توصیه اهل بیت نیز هست.

۳-۳- تأکید بر تحقیق و بررسی

از امام رضا (ع) نقل شده است: «الْمَرْأَةُ تُنْكَحُ لِجَمَالِهَا وَ مَالِهَا وَ دِينِهَا، فَأَخْتَرُ دِينَهَا» (عیون أخبار الرضا، ج ۲، ص ۵۵)
«زن به خاطر زیبایی، مال و دینش خواستگاری می‌شود؛ اما تو دین دار بودنش را انتخاب کن.»
این روایت ناظر بر اولویت بندی معیارهاست؛ شناخت دینی و پایبندی به اصول اخلاقی از طریق تحقیق، بررسی محیط خانوادگی، رفتار اجتماعی و گفت‌وگو قابل دستیابی است.

۳-۴- توصیه به مشورت با افراد باتقوا

امام حسن عسکری (ع) می‌فرمایند: «مَنْ اسْتَشَارَ عَاقِلًا رَشِيدًا بَلَغَ الرَّشَادَ، وَ مَنْ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ ضَلَّ» (تحف العقول، ص ۴۸۹)
«کسی که با انسان عاقل و رشید مشورت کند، به راه درست می‌رسد؛ و کسی که خودرایی کند، گمراه می‌شود.»
مشورت با بزرگ‌ترها، مشاوران دینی و افراد باتجربه بخشی از فرآیند شناخت همسر از منظر روایات است.

۴- راهکارهای قرآنی برای شناخت بهتر پیش از ازدواج

۱. تحقیق درباره شخصیت و خانواده طرف مقابل قرآن در ماجرای ازدواج حضرت موسی (ع) و دختر شعیب، به تحقیق و شناخت متقابل اشاره دارد.
۲. گفت‌وگو و تعامل عقلانی با هدف شناخت ارزش‌ها و باورها مکالمه صادقانه و هدفمند، ابزاری

کلیدی در شناخت عمیق شخصیت‌هاست.

۳. رعایت حدود شرعی در دوران شناخت باید در چارچوب شرع و اخلاق انجام گیرد تا از آسیب‌های روحی و معنوی جلوگیری شود.

فصل پنجم: موانع شناخت صحیح در جامعه امروز و راهکارهای قرآنی برای رفع آن‌ها

در عصر حاضر، فرآیند شناخت پیش از ازدواج با موانعی روبروست که مانع تصمیم‌گیری آگاهانه و مبتنی بر ملاک‌های واقعی می‌شود. قرآن کریم به عنوان منبع هدایت، راهکارهایی را برای عبور از این چالش‌ها ارائه می‌دهد.

۴-۱- سطحی‌نگری در انتخاب همسر

توضیح مشکل:

در فضای فرهنگی امروز، زیبایی ظاهری، موقعیت اجتماعی یا شهرت، بیش از ویژگی‌های شخصیتی و ایمانی مورد توجه قرار می‌گیرد. این سطحی‌نگری موجب شناخت نادرست و ازدواج‌های ناپایدار می‌شود.

راهکار قرآنی: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُ» (حجرات، آیه ۱۳)

ملاک برتری در نگاه قرآن، تقوا و پارسایی است. تأکید بر معیارهای درونی و باطنی، ما را از فریب ظاهرگرایی حفظ می‌کند.

۴-۲- غلبه معیارهای مادی بر معیارهای معنوی

توضیح مشکل:

در بسیاری از موارد، ثروت، تحصیلات یا شغل، ملاک اصلی در انتخاب همسر قرار می‌گیرد؛ در حالی که این عوامل تضمین‌کننده خوشبختی نیستند.

راهکار قرآنی: «فَاطْفَرُ بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ» (حدیث نبوی نقل شده در کتب روایی)

در کنار آیات قرآن، روایات نیز تأکید دارند که دین‌داری و اخلاق، اصل است. قرآن ویژگی‌هایی چون صداقت، امانت و صلاحیت اخلاقی را اساس قرار می‌دهد:

«إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ» (قصص، ۲۶)

۴-۳- نبود فرصت تعامل سالم برای شناخت

توضیح مشکل:

عدم وجود بسترهای امن، شرعی و فرهنگی برای گفت‌وگو و تعامل منطقی میان دختر و پسر، یکی از موانع شناخت است. ترس از نگاه منفی جامعه یا سوءبرداشت‌ها، جوانان را از شناخت عمیق بازمی‌دارد.

راهکار قرآنی: «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ» (نور، آیه ۳۰)

قرآن چارچوبی را معرفی می‌کند که در آن شناخت سالم در بستر حیا، احترام و حدود شرعی ممکن است. گفت‌وگو با حضور خانواده، مشاور یا در قالب رسمی و منطقی، از انحرافات جلوگیری می‌کند و شناخت را عمیق‌تر می‌سازد.

۴-۴- تأثیر رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی بر انتخاب

توضیح مشکل:

رسانه‌ها اغلب تصویری غیرواقعی از روابط و معیارهای ازدواج ارائه می‌دهند. الگوبرداری غلط، توقعات غیرواقعی و تغییر در نگاه به ازدواج را در پی دارد.

راهکار قرآنی: «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ» (بقره، آیه ۱۴۸)

قرآن به جای رقابت در ظاهر و تجمل، به مسابقه در خیرات و فضیلت‌ها دعوت می‌کند. با اصلاح نگاه خود و پرورش معیارهای صحیح، می‌توان از تأثیرات منفی رسانه‌ای کاست.

۴-۵- نبود مهارت‌های گفت‌وگو و شناخت شخصیتی

توضیح مشکل:

بسیاری از جوانان در برقراری گفت‌وگوی عمیق، پرسش‌های هدفمند، و شناخت ویژگی‌های روان‌شناختی طرف مقابل دچار ضعف هستند.

راهکار قرآنی: «يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ» (بقره، آیه ۲۶۹)

خداوند به برخی بندگان، حکمت و بصیرت عطا می‌کند. آموزش مهارت‌های گفت‌وگو، پرسش مؤثر، شنیدن فعال و تحلیل شخصیت مطابق حکمت الهی است و باید به عنوان یک ضرورت فرهنگی در آموزش‌های قبل از دواج گنجانده شود.

نتیجه‌گیری

ازدواج تصمیمی حیاتی در زندگی انسان است که براساس آموزه‌های قرآن باید با تفکر، مشورت، تحقیق و شناخت کافی انجام گیرد. شناخت صحیح و مبتنی بر ملاک‌های قرآنی می‌تواند زمینه‌ساز زندگی‌ای آرام، پایدار و مبتنی بر محبت و رحمت الهی باشد. بی‌توجهی به این شناخت، ریشه بسیاری از مشکلات زناشویی است. بنابراین، بهره‌گیری از راهنمایی‌های قرآن کریم می‌تواند بهترین مسیر برای انتخاب همسری شایسته و تشکیل خانواده‌ای موفق باشد.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه و تفسیر: ناصر مکارم شیرازی.
۲. آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۶۸)، غررالحکم، دار الکتاب الاسلامی.
۳. ابن شعبه حرانی (۱۴۰۴)، تحف العقول، موسسه النشر الاسلامی لجماعه المدرسین بقم المشرفه.
۴. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۹۵)، عیون اخبار الرضا، انتشارات جهان، تهران.
۵. حسینی، زهرا. «شناخت همسر پیش از ازدواج از دیدگاه قرآن»، پژوهش‌های فرهنگی قرآن، سال ششم، شماره ۱، ۱۳۹۵.
۶. حجازی، علی، «بررسی معیارهای انتخاب همسر از منظر قرآن و روایات»، فصلنامه پژوهش‌های اخلاقی، سال پنجم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۲، صص ۴۱-۵۷.
۷. شیخ حر عاملی (۱۴۰۴) وسائل الشیعه، موسسه آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث، قم.
۸. عباسی، حسین؛ سلیمانی، معصومه. «ضرورت شناخت قبل از ازدواج از منظر آموزه‌های اسلامی»، مجله پژوهش‌های خانواده، سال سوم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، صص ۸۹-۱۰۴.
۹. طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۷۴)، تفسیر المیزان. تهران: دفتر انتشارات اسلامی.
۱۰. مطهری، مرتضی (۱۳۷۸)، نظام حقوق زن در اسلام. تهران: انتشارات صدرا.
۱۱. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۲)، اخلاق در قرآن. قم: انتشارات امام علی بن ابی طالب.